

בְּצֵרוֹן

חוברת א (73)

תשרי, תש"ו

שנה ז'

סדרון תפלה של תועים ומתעים

(על הסידור החדש של הפרופ. מרדכי קפלן וסיעתו)

מאת רב צעיר

הם קנאוני בלא אל ...

ואני אקניאם בלא עם

(דברים ל"ב, כ"א)

א.

ס גדול נעשה שם לפרופ. מרדכי קפלן וחבורתו, שאגודת הרבנים הכריזה עליו
חרם ויש אומרים שגם גזרו שריפה על הסידור שלו, ובכן הרי הוא „נרדף“
ממחנה של קנאים, מורדי אור, ומנרדף נהפך לרודף בטענה הישנה „רבנים קנאים
עליך ישראל“, יושבי חושך וצלמות שלא ראו מאורות מימיהם שאינם מודים
„בזכויות האנושיות שנתקבלו אצל כל עמי התרבות כיסוד לחיי החברה“. ובכן
הגייעה השעה להפטר מעול הברזל של קנאי הדת ומן המסורות שכבר אבד עליהן
כלח „ולצאת מחשכת העבדות הרוחנית ולראות את אור החופש“ (לשונו של קפלן
בתשובתו בהדואר, גליון ל"ג) כו' בנוסח הידוע מימי מלחמת „הדת והחיים“ בתקופת
ההשכלה. על ידי הטענות הללו נפטר פרופ. קפלן מלומר מה נשתנה סידורו מכל
הסידורים, המקובלים ואף המתוקנים, ולהתנצל על עצם העניין, גם חבורת הרבנים
הקונסרבטיבים, אף היא נפטרה בתשובת „אדרבה“ והפכה את טענותיה כנגד אגודת
הרבנים שלא היתה לה הרשות לדון את אחד מן החברים שלהם, כי שתי האגודות
הללו יש להן דין של שני בתי דינים בעיר אחת שאינם כפופים זה לזה וכדומה
טענות של „איפכא מסתברא“, ועל ידי כך ממילא השתטמו מלהשיב תשובה לעצם
הענין ולגלות דעתם מפורש אם הם מסכימים להסידור או לא.

על ידי המצב הזה נעשה כבר כל הענין מסובך, כי כל הנוגע בזה לא ינקה מחשדות ותרעומות של "הצדדים" שיש להם חשבונות ישנים. של דעות ומסורות וגם של מ ע מ ד ו ת , באופן שקשה כמעט להחולך לתומו ללכת באמצע הדרכים ולא יכשל מצד זה או מצד זה. ולהגדיל המדורה בא הפרופ. קפלן בעצמו בתשובתו (בהדאר הנ"ל) והפך את כל הפולמוס הזה לצד פוליטי-כלכלי, לענין של "שלטון הדת" שהוא, קפלן, נעשה קרבנו, כי הרבנים השתמשו בכח ב"ד "שיש לו רשות להלקות מי שאינו מחויב מלקות" ... ולפיכך הוא בא לידי החלטה, שאין כאן אלא "שרידים מהמסורת התלמודית שהנפש נוקעת מהם", שכל מי שמעשה זה מזעזע אותו צריך להתריס לא נגד הרבנים, אלא נגד "המשכת אותן ההשקפות ואותם הדינים שבמסורת, שאינם הולמים את תקופתנו אנו". ולא עוד אלא שהוא בא ללמד מן הפרט הזה על הכלל, שמעשה זה של הרבנים מוכיח, לפי דבריו, שאין אנו ראויים למלוכה ושלטון עצמי, "כי הכרות החרם הזה מסוגלה להפוך נגדנו את לב העמים הנוטים שיתנו לנו מדינה לשלטון עצמי".

כנראה רואה מר קפלן את חרם הרבנים עליו כמאורע היסטורי חשוב מאד, שישפיע על כל מהלך החיים שלנו, הצבוריים ואף המדיניים. יכול אני להרגיע את פרופ. קפלן "ששלשת הגדולים" לא דנו ולא ידונו בסידורו ובהכרות החרם, ומסופקני אף אם יגיע כל המאורע הזה לדאונינג סטריט, ואם שם מתנגדים — ויתנגדו — למדינת היהודים, יש להם בודאי טעמים ונמוקים אחרים לגמרי הרחוקים מאד ממחלוקת רבנים בישראל. גם בזה שמר קפלן רואה כאן יוצא מן הכלל "שאומתנו תשאר היחידה שבאומות שלא תכיר בזכויות האנושיות שנתקבלו אצל כל עמי התרבות", הוא מגדיש, כמדומני, את הסאה. כל מי שלמד את דברי ימי העמים יודע שמלחמות דתיות היו לעולמים בין אומות ומדינות גדולות, שהודעזע עליהן העולם, ואעפ"כ לא חרבו המדינות ההן. גם בזמן שהיינו במדינתנו, בבית ראשון ובבית שני, היו בינינו מלחמות דתיות, מלחמות ממש, לא רק חרמות ונידויים, והמדינה אעפ"כ התקיימה ועולם כמנהגו היה נוהג. ובכן לחנם הוציא קפלן את כל הענין הזה מרשות היחיד לרשות הרבים ומוכיח מזה שצריכים אנו להשתחרר "ממסורות שכבר אבד עליהן כלח", שעל נמוק זה עומד כל יסוד סידורו החדש.

אני מוכרח להגיד שכשקראתי את "התנצלותו" של פרופ. קפלן ב"הדואר", היתה נפשי סולדת מזו עוד יותר כמעט מעצם הענין, כי הוא הפך את כל הפולמוס לצד אינטרסים כלכליים ו"מלחמת המעמדות", ולא נקף אף באצבע קטנה לעצם ענין סידורו החדש, כאילו אינו מרגיש כלל, שסידורו ראוי לעורר תרעומת מצד בעלי הדת והמסורת הישרים, שאין להם שייכות למלחמת "המעמדות". עובדה היא שנגד הסידור הזה יצאו בעתונות היהודית החפשית גם סופרים הרחוקים מהשקפת הרבנים ושלטונם. אבל מר קפלן פוסל אותם למפרע ואומר שהעתונים משמשים מבצר לרבנים, וממבצרים אלה הם אוסרים מלחמה על כל מי שעלול לסכן את מעמדם או לחדור לתוך תחומם של עניני דת מבלי להכיר את אדנותם". אין אני בקי במלחמת ה מ ע מ ד ו ת של שני סוגי הרבנים הללו, כמדומני שאין מלכות

אחת נוגעת בחברתה ואין רב זה נוגע במה שמוכן לחבירו. אבל לשלול מכל וכל קנאת הדת כאן ולחשוב בתמימות שהסידור הזה הוא סידור רגיל כ"בית רחל" או כ"יעבץ" וכ"קרבת מנחה" וכדומה, שראוי להתקבל על כל יהודי אדוק המתפלל בכוונה, הוא או תמימות יתירה או התחכמות יתירה...

מר קפלן מביא ראיה לדבריו. עד היכן אין לסמוך בשאלות כאלו על "המסורות שאינן הולמות את תקופתנו", מן הרמב"ם הפוסק ב"משנה תורה", שיש לבי"ד להלקות מי שאינו מחויב מלקות... וכן יש לדיין לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולאסרו בבית האסורים וכו'. אבל אין הנידון דומה לראיה. אין הרמב"ם מדבר בדיינים כרבני זמננו, שאין כחם אלא בהוראת איסור והיתר, אלא כוונתו לבית-דין סמוכין שהיה כחם יפה לדון דיני נפשות ודיני קנסות. שהרי הוא מביא שם ראיה משמעון בן שטח. מזמן הסנהדרין. ואף כשהוא אומר שם: וכן יש לבי"ה בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם כו', בודאי אין כוונתו אלא לתקופה שהיתה לנו אוטונומיה רחבה, כמעט מדינית, עם שלטון צבורי חזק, שבכחו וגבורתו התקיימה הקהלה היהודית האוטונומית, שהיתה מסודרה והתקיימה כעם בתוך עם, באופן שכח בי"ד היה ככחו של משפט עליון. המסודר על פי חוקי המדינה, אבל רבני זמננו אין כחם אלא לפסוק שאלות לשואליהם. וכבר נפסק הדין בשו"ע שאין דין ת"ח בזמן הזה לענין נידוי (יו"ד סי' רמ"ב וסוסי"י של"ד ועי' שו"ת מהרי"ק סי' קס"ג) ואפילו כשהיה כח בי"ד יפה פוסק הרמב"ם: "וכן כל ת"ח שנתחייב נדוי אסור לבי"ד לקפוץ ולגדוהו במהרה אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו וחסידים החכמים היו משתבחין שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכם" כו' (ה' ת"ת פ"ח, ה"א). הלואי והיתה לנו היום קהלה מסודרה עם כח שלטון כמו שהיה לנו לפנינו ולא היינו מתפוררים לרסיסים ול"מנינים" פעוטים ולקהליות מפוזרות, שכל אחת מתנשאה למלוך וכל אחת נכוית מחופתה של חברתה. כמדומני שמר קפלן עצמו מתלבט בסידור הקהלה. יש להצטרף ג"כ שפרופ. קפלן מתוך שבא לכלל כעס בא לכלל טעות ומשתמש בביטוי גס כזה "שרידים מהמסורת התלמודית שהנפש נוקעת מהם", ביטוי שבא שלא במקומו כלל ואינו הולם את האיש שבעצמו נתחנך על המסורת התלמודית ומשמש בכתרה. מר קפלן אומר הלאה שם "שבכל פינה שאנו פונים במסורתנו נתקלים אנו בחשיבותה של הצייתנות המוחלטת והעוורת (2) לדברי קדמוננו". הוא מביא ראיה להנחתו זו מזה שחז"ל הסבירו את הלאו של "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך — אפילו מראין בעיניך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל שמע להם (ספרי, דברים יו, יא). אבל נעלם ממנו מקור אחר, ששם נאמר להיפך: יכול אם אמרו לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין תשמע להם? תלמוד לומר ללכת ימין ושמאל — שיאמרו לך על ימין שהוא ימין ועל שמאל שהוא שמאל (ירושלמי, הוריות פ"א ה"א ועי"ש במפרשים). בכל אופן שוב אין הלכה זו נאמרה אלא בבית דין הגדול ובדין זקן ממרא ועי' ברמב"ם ה' ממרים פ"א שאף הוא מטעים את הירושלמי שרק כשהם פוסקים על פי דין (דברים שלמדו מפי השמועה,

או באחת מן המדות או לעשות סיג לתורה) מצוה לשמוע להם, אבל לא כשיאמרו על שמאל שהוא ימין ולהיפך.

אין אני יודע ומכיר את כל הרבנים שהיו באותו מעמד, אבל אין ספק אצלי שרובם היו קרואים והולכים לתומם, שנפשם היתה סולדת מן הסידור הזה ושקנאת הדת אכלתם. ודאי שמנהיגיהם עשו שלא בחכמה שהשתמשו בכלי נשק שכבר „עבר עליו כלה“, ולא עוד אלא שאם כבר יצאו בחרם, היו צריכים להכריזו בבית כנסת עם כל האיומים המקובלים בזה, ולא בהוטל מק'אלפין ובמעמד עתונאים שנקראו לכך משום פרסום, באופן שכל הטכס הזה קבל אופי תיאטרלי במדה ידועה שעל ידי כך נטשטש הרושם הטבעי המלווה את המלה „חרם“, הנשק הדתי החזק ביותר שהשתמשו בו לפניו. אמנם אפשר שהרבנים לא השתמשו בחרם אלא משום „אושא מילתא“ ובעצם לא בקשו אלא להביע את עוז מחאתם. איך שיהיה — אבל הרי בזה רק חזקו ידי קפלן וחבורתו ונתנו חרב בידו כנגדם. אלמלי היו הרבנים מכריזים סתם „איסור“ על הסידור או מחאה נגדו וגם היו מנמקים את דבריהם ב„מלות ההגיון“ ובדברי חכמים שבנחת נשמעים, או אלמלי היו מניחים את המכשלה הזאת תחת ידי הרבנים הקונסרבטיבים, והיו שואלים אותם: סידור זה של קפלן שלכם, אסור או מותר? ואם תמצא לומר אסור, למה אין אתם מוחים? היתה אגודת הרבנים יוצאת מן המלחמה הזאת בור נצחון. אבל מכיון שיצאו ב„חרם“, כבר קפחו את מעשיהם, כי חבריו של קפלן כבר מצאו עילה לחפות עליו. אולם וכי בשביל שהללו עשו שלא כשורה או בשביל שאינם יודעים דרך אחרת כיצד להביע את מחאתם אלא על ידי הכרזת חרם, כבר נעשה הסידור כשר וישר? בכל אופן, מה שלא היתה כוונתם של המחרימים — אין זה מחפה על מעשה הסידור. משל העולם אומר: אין עולה אחת מצדיקה עולה אחרת. פרופ. קפלן משתמש „בזכויות אנושיות של עמי התרבות“, כלומר בחופש הדבור אינו נותן לאדם רשות להרים קולו בתיאטרון או בכל מושב קהל גדול ולצעוק „אש, אש“, ולסכן על ידי כך נפשות בני אדם... המחאה של הרבנים נגד הסידור, לולא החרם, היא טבעית מנקודת ההשקפה הדתית המסורתית שלהם. אף קפלן בעצמו מודה שהרבנים כדין עשו, שהרי „ספר תורה שכתבו מין, ישרף“.

אמנם בזה טעה מר קפלן. שמה שהחכמים גזרו על ס"ת שכתבו מין שישרף, אינו אלא מפני שהם לא נכתבו בקדושה, ואפשר שנכתבו לשם ע"ז, אבל בנידון דידן הרי לא את כה"י של קפלן שרפו, אלא את הסידור, שסידר אותו יהודי תמים, שבידוע שלא כוון לשום דבר אחר כשסידר את אותיות השם, ובכך אסור היה לשרוף את האזכרות שבו. ובוזה עשו הרבנים שלא כדין ששרפו את הסידור (אולם הם הודיעו שלא גזרו שריפה על הסידור אלא שצורבא מרבנן אחד שרפו על דעת עצמו).

והנה לאחר שגליתי את דעתי על הפולמוס שהתלקח מסביב להסידור, אשתמש גם אני ב„חופש הדבור“ להביע את דעתי לעצם הענין, ואמנם עלי

למסור תחילה מודעה קטנה, שאף על פי שמצד ההגיון יכול אדם להתנגד להרבנים ולחרמם וגם להתנגד להסידור, מכל מקום מכיון שפולמוס הסידור והחרם נעשה כבר לאבן בוחן לפי דברי קפלן „לזכויות אנושיות ולאותן ההשקפות שבמסורת שאינן הולמות את תקופתנו אנו“, ממילא יוצא, שכל מי שמתנגד לההשקפות הללו כבר מושבע ועומד לעמוד על צד קפלן ולהכשיר את הסידור, וחוששני שתנועה כזו כבר נוצרה בעתונות האידיית החפשית. ודוקא בזה אני רואה עוות הדין, כי הנימה הזאת שהכניס מר קפלן לתוך הפולמוס הזה עלולה לשמש אבן נגף לכל הרוצה לגשת אל הענין בלי דעה מוקדמת ובלי משא פנים, מבלי לנגוע „בההשקפות הכלליות שאינן הולמות את תקופתנו אנו“. וזה אני רוצה להטעים ביחוד, שצריכים אנו לדון על ה"סידור" מצד עצמו, כאלו הרבנים לא היו מתערבים בדבר כלל וכאלו לא היתה כאן שאלת החרם, שזו מעברת אותנו על דעת האמת. והתפקיד הזוהי אני לוקח על עצמי במאמרי זה. כי בעוד שאני, כמובן, מתנגד ניגוד גמור להחרם הזה ובכלל לחרמות ולאיומים במחלוקת האמונות והדעות, שאינם מוכיחים כלום בימינו לשום בן דעת, חוץ מן ההפך, אין מעשה זה מכל מקום משפיע עלי אף במקצת מן המקצת כדי להמנע מלהביע את דעתי החפשית והבלתי משוחדת על הסידור הזה. ואעפ"י שחוששני שיקוים בי: „אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה“, אולם כמדומני, שכל מי שיודע את שיטתי בהתפתחות היהדות ובתולדות ההלכה, לא יחשדני שאני מחזיק במסורות ש"כבר עבר עליהן כלח" או שאימת הרבנים וחרמם תבעתני. גם עלי עברה כוס רבנים שלא מחשבותיהם מחשבותי, וכשיש לי מה להגיד לרבנים בין מצד ימין, בין מצד שמאל, אני אומר בפניהם בלי משא פנים ובלי היסוס, כי לא מלבי אוציא מלים, אלא תמכתי יתדותי במקורות היהדות ההיסטורית ובמסורות שלא „אבדו עליהן כלח“. מצד שני בודאי לא יחשדני מר קפלן, שאני עומד עמו ביחוסים ידידותיים כל ימי שבתי פה, במשפט קדום מצד איזו נטיות ופניות פרטיות שהן, או מלחמת מעמדות. אין אני עוסק ברבנות במדינה זו ואין אני שייך לשום מפלגת רבנים ואין לי שום „מעמד“ ברבנות. יושב אני בד' אמות של הלכה, ואם יש לי מה להגיד, אני מגיד בגלוי ישר, ואין אני אומר קבלו דעתי, כי אין דעתי אלא דעת התורה והיהדות ההיסטורית לפי הבנתי. ולפיכך כשהחלטתי לאחר ישובי-הדעת לצאת אל „המערכה“ ולחנות דעתי אף אני, אין זה אלא על פי מצפון לבבי וגם מפני שרבים שאלו את דעתי על הסידור הנה, שעורר את דעת נבוני דבר ומשכילים וסופרים הרחוקים כמוני מקנאת הדת ומריב מפלגות. ולכן אדבר כאשר עם לבבי, כי במקום שיש חלול השם אין חולקים כבוד לרב.

ב.

השערוריה שיש בזה מצד מחברי הסידור הזה, ואני קורא זה ישר בשם „שערוריה“, היא שרבנים צעירים אחדים — שחוץ ממר קפלן העומד על גבם — אינם מפורסמים בספרות העברית ובמחקר המדע וחכמת ישראל ובתולדות התפלות בישראל, וגם אפשר שיש בהם שמתקשים בפירוש המלות של כמה פיוטים קשים.

יעיזו על דעת עצמם לשנות „מן הקצה אל הקצה“ את נוסח התפלה המקובל בידינו מאבות אבותינו זה אלפי שנים וּשנתקדש באומה כמעט כקדושת התנ"ך — ויעשו בו כאדם בתוך שלו! הסידור, יותר משהוא ספר דתי הוא ספר לאומי עממי. בו הביעו אבותינו מדור לדור את צרותיהם, עיגווייהם ומחאותיהם לפני אלהיהם ולפני העולם הגדול. כל דף ודף שבו טבול בדמעות ודם של אלפי קדושים וטהורים, שהוציאו נשמותיהם בטהרה בהמלים הללו, שהיו האחרונות על שפתותיהם וששימשו מעבר בין חייהם ומותם.

התפלות המקובלות הן יותר עתיקות מן הזמן שנסדרו, כפי שהוכחתי במבוא למסכת ברכות של „קצור התלמוד“*. כל נוסחי התפלות העתיקות מיוסדים על בטויים ומליצות הלוקחים מכתבי הקודש, עד שאין לך ברכה ותפלה שאין כנגדה פסוק או ביטוי בתנ"ך. ולא לחנם יחסתן המסורה ל„אבות“, כי אבות האומה הם שהמציאו את הביטויים הראשונים ליסוד התפלות. וצדקו גם חכמים שיחסו את יסוד התפלות לאנשי כנסת הגדולה, שבהם היו „כמה נביאים“, כי התפלות המביעות משאלות האומה ראויות להתיחס לכנסת הגדולה, שהיא באת כח כל האומה כולה. תכונה מיוחדת יש להן לתפלות ישראל, שהן כולן לאומיות ומביעות צרכי רבים, עד שכמעט לא נשאר בהן מקום לתפלות יחיד ומשאלותיו. ולפיכך אף כשהיה צורך השעה להוסיף תפלה חדשה על התפלות המקובלות נעשה הדבר הזה כפומבי בהקהל ועל פי בית דין גדול של אותה שעה, בית דינו של הנשיא רבן גמליאל דיבנה, ושאלו ודרשו מי הוא האיש הראוי לכך „היודע לתקן ברכת המינים“. עד כדי כך הרגישו חכמים תמיד בחשיבות „המטבע של תפלה“, לפי שבה משתקפת המסורה הלאומית, מאווייה ושאיופיה, וכל הנוגע בה כאילו נוגע בבבת עינה של האומה. כל המחלוקת של החסידים והמתנגדים בשעתה, שהפרידה כמעט את דת ישראל לשתי כתות דתיות, לא באה בעיקרה אלא על שום שינוי נוסח התפלה. לא „ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה“, נעריצך“ או „כתר“ היה סלע המחלוקת, אלא שינוי הנוסח הוא שעשה את החסידים בעיני המתנגדים ל„כת“, כי באמת על ידי קבלת החסידים את נוסח ספרד במקום נוסח אשכנז המקובל, הביעו החסידים את פירודם מן המתנגדים, עד שנעשו באמת בשעתם לכת בפני עצמם.

בא וראה מה בין מקולקלים שבנו למתוקנים שבאומות העולם. הנה עם חכם ונבון, חולש על גויים, מושל על ימים ומדינות, עם אנגליה, שיש לו בודאי הרבה ענינים חשובים חוץ מנוסח סידור תפלה לרון עליהם בפרלמנט. ואעפ"כ ישבו בבית הלורדים נבחרים העם כמה שנים (משנת 1924 עד 1935) ודנו על אי-

* מנהג עתיק הוא שניבים ומבטאים שנאמרו מפי גדולי האומה ומשורריה בזמן קדום מתפשטים בעם ונעשים מרגלי בפי הדורות הבאים. כן נאמר ויקונן ירמיהו על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו עד היום וייתנום לחוק בבישרא (דהייב ליה, כ"ה) וכנסתכל ברשמי התפלות שבכתבי הקודש נמצא שמבטאים ידועים ונוסחאי תפלות קבועים היו שגורים בפי מתפללים שבתקופות שונות והאחרונים היו חוזרים על אותם המבטאים שהראשונים היו רגילים בהם. ואלו הן הדוגמאות כו (מבוא, שם עמ' 7).

אילו שינויים שהציעו בנוסח התפלה שנתישן וכבר „אבד עליו כלח“ עד שקיימו וקבלו את הנוסח החדש ונעשה לחוק. גם כל שינויי נוסחאות הקודמים בסידורי תפלה שלהם עברו דרך המלך על פי מנהגי השינויים של כל חוקי המדינה. גם בשווידיה החליפו את תרגום כה"ק שנתישן וגם נוסח הסידור העתיק על ידי הפרלמנט בשנות 19 - 1918. הנה כך נוהגים מתוקנים שבאומות, מנהג דרך ארץ בפני מסורת קדומים, מפני שעם חי מבין שינוי נוסח בתפלה, שבה מביע העם את משאלות לבו לפני אלהיו, גורם שינוי עקרי בהשקפת העם על צרכיו הלאומיים ועל עמודי הבנין שעליהם המדינה עומדת ולפיכך זהו ענין לאומי גדול המסור לטובי האומה ולמנהיגיה הרשמיים, ואי אפשר לעשות את הדבר הפקר שכל אחד יעשה בזה כאדם בתוך שלו.

אמנם בהמשך הזמנים, כשנולדו צרכים חדשים באומה, עמדו גם אצלנו יחידי סגולה, צדיקים וחסידים, שראו צורך להוסיף תפלות חדשות על הראשונות שנתקבלו ונתקדשו בעם במדה ידועה, אולם היחידים ההם היו מחברים פיוטים ותחנונים, ברוח התפלות המסורתיות ומשום כך נתקבלו ברצון, כגון תפלה זכה לבעל „חיי אדם“, שאומרים אותה בכל תפוצות ישראל קודם כל נדרי, וידוי לרבנו יונה, וכדומה כמה פיוטים ותחינות, שאמנם היתה גם עליהם מחלוקת בשעתם. אלמלי באו ה„מתקנים“ החדשים הללו והיו רק מוסיפים על הסדור המקובל עוד תפלות „לפי רוח הזמן“ לא היה אדם מערער על הדבר ואף המהרהרים לא היו אלא „מהרהרים“ ומתרעמים בלבם ולא יותר. אולם בעלי הסידור הזה הלא באו לעקור נטוע ולנגוע בעקרי הדת, באבר שהגשמה תלויה בה, מי לא יתרעם על זה? ולא שינוי נוסח התפלה והשינויים הנועזים שהכניסו בסידורם בלבד ראויים לעורר תרעומת מצד כל בעל דת ובעל רגש לאומי ובעל טעם עברי, אלא ההקדמה שנתנו להסידור, שבה באו לנמק מה ראו על ככה לשנות ממטבע התפלה ומה הם יסודי חדושיהם, היא הדוקרת ביותר, כי אין בה שינוי נוסח התפלה, א ל א כ מ ע ט ש י נ ו י נ ו ס ח ה ד ת , דת משה רבנו ודת רבנו משה (בן מימון).

אני רוצה תחילה להעיר על ד ר ר ה ה ר צ א ה של ההקדמה הזאת, זו לא נאמרה באופן מחקרי ומשא ומתן הגיוני כראוי לענין רציני עמוק כמחקר הדת וכדרך שנהגו גדולי חכמי ישראל, פילוסופי הדת, מימי רב סעדיה גאון, הרמב"ם ועוד, עד ימינו, אלא בדרך רפרופי, קל לראש ונוח לתשחורת, בלי הנחות קודמות ובלי וכוחים כי אם על ידי מסקנות וגזירות. כל ההקדמה באה בנוסח: כן אני אומר לכם, קבלו דעתי! כאלו חשבו לחובתם לפקוח עיני עורים ולאמר להם: אתם במחילת כבודכם אוילים וטפשים אתם, אינכם יודעים מה למעלה ומה למטה, מה לפניכם ומה לאחור, ולא הסתכלתם במעשה בראשית ובמעשה מרכבה, וחכמת הטבע זרה לכם, ומפני כן אתם מתפללים כל התפלות הללו שירשתם מאבותיכם, אבל אנחנו היודעים את סוד הבריאה וחכמת הטבע, וגלוי וידוע לפנינו שאין שינוי במעשה בראשית, וגם ידוע לנו סוד החיים והמות, שמתים כל יחיו, ורפאים כל יקומו, ואף בקיאים אנו בחכמת וולהיוון, שמשה רבנו לא היה ולא נברא אלא משל היה,

והתורה לא נתנה מן השמים, ובכן, למה לנו להתפלל על הגשם, ועל תחית המתים, תפלה פלונית ופלונית למה היא לנו, דור חכם ונבון? הבה נמחוק אותה, ונתקן במקומה תפלה חדשה על פי "חכמת הדוקטוריה", שתהיה ראויה גם לאנשים משכילים שהתחכמו מאבותיהם! זוהי בערך דרך המחשבה של המתפלספים הללו, "מורי נבוכי הזמן" החדשים.

אבל אני אשאל את "חכמי הטבע" הללו שאלה קטנה אחת, אם אתם חכמים ונבונים כל כך, למה יש לכם צורך בסידור תפלה כלל? ולמה אתם מעמידים כל כך על שינוי הנוסח? מה לכם "ברוך מחיה המתים", ומה לכם "זוכר יצוריו לחיים ברחמים"? ולא עוד אלא: כלום יכולים אתם להסביר לנו "על פי הטבע" מי הם "השרפים והאופנים וחיות הקודש, יוצר משרתים ואשר משרתים", שאתם רוקדים ביחד עמהם. "קדוש, קדוש קדוש", גם בסידור שלכם? ומהו הפירוש של "האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע"? איזה שערים ואיזה חלונות יש שם ברקיע? ומי הוא "המלך היושב על כסא רם ונשא ונהדר בכבוד על המרכבה"? ואיזה "ספר חיים טובים" פתוח שם בשמים בעשרת ימי תשובה שהכנסתם גם בסידור שלכם? כיוצא בו למה אתם אומרים "מי שעשה נסים" בברכת החודש, כלום יש נסים על פי הטבע? אלא מה יש לכם לאמר, שכל זה הוא מליצה "כדי לסבר את האוזן", ובכן למה יצאה הגזרה מלפניכם לבטל שאלת גשמים? הלא אין שאלת הגשם אלא אחד ממחזות הטבע, כיוצר אור ובורא חושך וכדומה, מליצות שהנחתם בנוסח הסידור שלכם. ולא עוד אלא שאתם בעצמכם תקנתם תפלה "ממטר שמיד תשבע הארץ" (עמ' 254. אגב, התרגום אינו מדויק עפ"י הנוסח האנגלי. צ"ל: לך מאור ושמש, לך מטר השמים) כיוצא בו לא השמטתם פסוקים כמו: המכין לארץ מטר, וכדומה.

מחמת "חכמת הטבע" השמיטו-פרשה שניה בקריאת שמע, שאבותינו ואבות אבותינו מדור דור היו אומרים אותה ושעדיין אומרים אותה אלף אלפי יהודים מנעוריהם ועד זקנה ושיבה בכל יום ערב ובוקר, ובמקומה העמידו פרשה אחרת שבחרו, (דברים כ"ח, א'-ו), המתחלת ב"והיה אם שמוע" ושיש בה סתם ברכות: ברוך אתה בעיר וברוך אתה בשדה, ברוך טנאך ומשארתיך וגו' שאינן אומרות כלום. פרשה קטנה זו שקבעו חכמים בק"ש היא היא גופי תורה, ולא לחנם בחרו בה הסופרים הראשונים, שהיא כרכא דכולה בה. יש בה אזהרה על שמירת המצוות, שהן הנימוסים הלאומיים הטבעיים של עם החי על אדמתו ועובד את אלהי הארץ, יש בה עונש ואזהרה, פן יסור מאלהי אבותיו "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים... ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה"... ויש בה יעוד והבטחה לעתיד "למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה"... כל הנוסח הזה, הלא הוא כל כך פשוט וחי בפי עם טבעי ובריא, עם אכרים, עובד אדמתו ישבע לחם", התולה עיניו למרום, לגשם יורה ומלקוש בעתו! בפרשה קטנה זו משתקפים כל חיי האומה, עברה הנהדר, כשישבה על אדמתה לבטח, גלותה מעל אדמתה, כשהלכה בגולה לעבוד אלהים אחרים, וחלומה וגעגועיה על עתידה, לכשתחזור לארצה ולאליה. כלום יש לך

בתורה פרשה נאה מזו? כמדומני שאלמלי לא היו בוחרים בה הסופרים הראשונים בחכמתם, היינו א נ ח נ ו צריכים לבחור בה מכל פרשיות התורה לאומרה בכל יום בשכבנו ובקומנו, אבל מה משמיעתנו פרשה שניה זו ש"הטבעיים" הללו בחרו בה לקובעה בק"ש? בשביל מה כל הברכות הללו? כלום זכינו להן בגולה? ולא עוד אלא אף הן ברכות ה א ד מ ה הן לעם היושב בשדה? וכי כלום מפני שגם פרשה זו מתחלת "והיה אם שמוע"? מחברי הסידור כנראה ברחו מפרשה זו שקבעו חכמים — מפני הגשם... משום שנאמר בה ונתתי מטר ארצכם בעתו, שהוא שלא כדרך הטבע, אבל כמדומני שאף הברכות של פרשה זו שהם בחרו בה גם כן אינן מוסברות כל כך על פי דרך הטבע, ועוד יותר קשה לי, מה טעם הניחו פרשת ציצית? כלום היא יותר טבעית מפרשת והיה אם שמוע? איזה רעיון הגיוני יש בפרשת ציצית? מהי המשמעות של "וראיתם אותם וזכרתם"? פרשה זו דוקא הלא היא כולה מסטורין! גם חכמינו ז"ל לא מצאו לפרשה זו הסבר אלא זה ש"תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד", א"כ מה ראו חכמי הסידור לקובעה בפרשת ק"ש? פרשת "והיה אם שמוע" שהיא כולה טבעית ומוסברת, השמיטוה, ופרשת ציצית, שהיא כולה מסטורין, הניחו. איה חכמתם, איה בינתם לעיני העמים?

הם מחזקו מתפלותיהם ברכת "מחיה המתים" והעמידו במקומה "זוכר יצוריו לחיים ברחמים" ובכל מקום שבא רמז לתחיית המתים מחקוהו או שינו נוסחו. תחיית המתים היא אמונה עתיקה שנחלקו בה הצדוקים והפרושים, וכנראה לא היתה המחלוקת בעיקר יסודה שירשוה מאבות אבותיהם, אלא במושג הבנתה, יש שהאמינו בה במובן רוחני ויש שהסבירוה במובן גשמי, כלומר יש שהאמינו תחיית המתים בגופות ויש שהאמינו בה במובן השארת הנפש, כהרמב"ם ובית מדרשו, לפי דעת כמה מחכמי דורו. ומכל מקום אף הרמב"ם, לא מחק מנוסח התפלה שלו ברכות "מחיה המתים", לפי שאפשר לה להתפרש במובן הרוחני, כלומר במובן השארת הנפש. א"כ מה ראו החכמים הללו למוחקה ולהחליפה בנוסח "זוכר יצוריו לחיים ברחמים"? ולא עוד אלא על ידי ששינו ממטבע תפלה זו נפלו בסתירות בנוסח הברכה שהניחו, שכל נוסחה של ברכה זו מכוון לאמונת תחיית המתים, כגון "ומקיים אמונתו לישני עפר" שהכוונה היא ל ה א ב ו ת שמקיים אמונתו להם, וכן דרשו בתלמוד: אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם — ל כ ם לא נאמר, אלא ל ה ם, מכאן לתחיית המתים מן התורה (סנהדרין צ:). גם משם ישו הובאה תשובה כזו לצדוקים (מתי, כ"ב ובמקבילות). כיצא בו לשון מלך "ממית ומחיה" שמשמעה — תחילה ממית ואח"כ מחיה, אין לה הסבר אלא ע"פי אמונת תחיית המתים (כן למדו גם בתלמוד שם: מה שאני ממית אני מחיה). ועוד יותר אינו מובן, למה כל הקדישים שסידרו בתפילותיהם כבכל סדורי התפלות, שעל זה, כל בתי תפילתם עומדים ומתקיימים, וגם הם בעצמם סדרו תפלות בעד המתים או שלקחו מסדורי תפלות של כמה מתקנים שדורשים אל המתים יותר מאל החיים, כגון: אתה נהלת את

עבדך אל ב י ת ע ו ל מ ו... ותן ח ל ק ו ב ח י י מ ו ג ו ר ל ו
 They will find כו' (עמ' 198) ובנוסח האנגלי עוד יותר מפורש
 that in Thee the dead still live. כמו כן קבעו בתפילה מבטא כזה „לך תאותי
 בחיי ו מ ו ת י " (עמ' 197) והרבה מבטאים כאלה שסידורם מלא מהם. אלא
 שנאמר שהם כווננו במליצות של התפלות הללו למוכן השארת הנפש. אם כן גם
 נוסח „מחיה המתים" יכול להתפרש במוכן זה, ובכן מה הועילו החכמים הללו
 בתיקונייהם?

בעלי הסידור הלז חושבים שהם הראשונים שזכו ל ג י ל ו י הטבע
 ועליהם החובה והמצוה לפקוח עיני עורים. כבר היו לעולמים חכמי „טבעיות"
 וחכמי פילוסופיה בישראל שידעו אף הם את סוד הבריאה כהחכמים הללו, ואף
 על פי כן התפללו תפלת גשם וטל ומטר בזמנו. הרמב"ם ז"ל שאמר „והללל הוא
 שכל מה שאמרו אריסטו בכל הנמצא אשר מתחת גלגל הירח עד מרכו הארץ הוא
 אמת בלא ספק ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו" (מו"נ ח"ב, פכ"ב) ידע בודאי אף
 הוא, כיצד מתהווה הגשם בטבע ואף על פי כן לא מחק מסידורו תפלת „משיב הרוח"
 וכתב כמה הלכות: מי ששכח לומר טל ומטר — מה דינו. אף הוא היה אומר: לעולם
 אל ישליך האדם את דעתו אחריו, שהעינים הם לפנים ולא לאחור (מאמר תחיית
 המתים) וכן היה אומר: כל מקרא שיבא מופת על הפכו אין שומעין לו (ר' יהודה
 אלפכר במכתבו לרד"ק) וכן היה אומר רב שמואל בר חפני גאון: דברי הקדמונים
 אם הם סותרים אל השכל אין אנו חייבים לקבלם (עי' גרץ ח"ד עמ' 13) ואף על פי
 כן לא שינו ממשטע התפלה. וכיוצא בו כל החכמים שהלכו בעקבות הרמב"ם והגאונים
 הנאורים שצרפו ובררו את היהדות על יסודות מחקרי הפילוסופיה, כהכספי, הגרשוני
 והגרבוני (ר' יוסף בר' אבא מרי אבן כספי, הרלב"ג ור' משה גרבוני), קרשקש וכמה
 גדולי תורה ומדע שהעניזו ל פ ר ש את נסי התורה והכתובים על פי „הטבעיות",
 מכל מקום לא שינו ממשטע התפלות של הראשונים.

תמיד היו אצלנו נבוכים, אבל כנגדם היו גם „מורי נבוכים" ומורים מאורות
 גדולים אשר בנו עולמות ולא החריבום, והיו גם „עבריינים" שהיו באים לבית הכנסת
 לפרקים והתירו להצבור על דעת המקום ועל דעת הקהל להתפלל עמהם, וטוב עשו
 הדיינים שמסרו מודעה זו, כי תמיד היו בינינו „עבריינים", מינים שונים, אפיקורסים
 ונבוכים, שמכל מקום הרגישו צורך נפשי להתפלל עם נשמות כ ל ל י ש ר א ל
 ולהתפלל דוקא מתוך המחזור המקובל שהתפללו בו אבותיהם ואבות אבותיהם.

ג.

קודם שאני בא לנתח את ההקדמה הזאת, שהיא היא יסוד כל התורה כולה של
 הסידור החדש הזה, אני רוצה להעיר על הגישה של „קלות ראש" הניכרת מתוך
 מעשיהם. נראה שישבו כל אחד לבדו עם עפרון בידו וגרעו והוסיפו ודרשו; מלה או
 פסוק שלא מצא חן בעיניהם או שנראה להם שאינו לפי „רוח הזמן" או שלא הבינוהו.

מחקו או שינהו לפי דעתם, מבלי להתבונן שחזן מרוח "הזמן" יש גם רוח הלווין ורוח הרוח ישראל סבא. מתקבל הרושם שכל הדבר נעשה בבהלה, כאלו חששו "שמא יקדמנו אחר". ומי שאמר זה לא אמר זה, לא חלו ולא הרגישו, שהניחו כמה סתירות "מניה וביה", ממקום למקום, להנוסח הכללי ואף לשיטת עצמם. וזה העיזו לעשות אנשים שאין להם שום תביעות על ידיעת הלשון במדה מספקת ומפני כן מסרו את התרגום של התפלות שחברו הם או אחרים באנגלית לצעירים אחדים, שלפי דעתם הם מומחים לדבר ...

התפלות העתיקות הלא הן קלסיות, כי כפי שראינו הן לקוחות ברובן ממליצות של כתבי הקודש, סגנון מצומצם ומוזקק, פשוט ובהיר בתכלית, אין בהן כפל לשון במלות שונות, לכל מבטא יש רעיון מיוחד והכל בקצב ובמשקל, מועט המחזיק את המרובה. כל תפלה על פי תכנית קבועה: שבת, תפלה והודיה כפי שאמרו: לעולם יסדר אדם שבחו ואחר כך יתפלל. כל הקונסטרוקציה של הברכות והתפלות וסדרן זו אחר זו היא מעשה אמנות עד להפליא. לא לחנם אמרו שנכתבו ברוח הקודש, לפי שבודאי יצאו מלב בעלי דת עמוקה, שהאמינו בקדושת כל מלה ומלה שהוציאו מפיהם, כנוח עליהם התרוממות הרוח והרגשת קרבת אלהים. אבל הדבר אי אפשר להיות נעשה על רגל אחת על ידי תרגומים של אנשי חולין שאין להם שום עסק בתפלות אלא שיש להם עסק בתרגומים.

נקח לדוגמה את הנוסח החדש של תפלת מוסף שתקנו במקום הנוסח הישן: או בשכון ישראל בטח בארצו והיכל משכן כבודך על יסודו ומזבח על מכונו הקריבו אבותינו לפניך את קרבנותיהם לרצון... עדות כי קדש ישראל לה' אל אלהי העולם... אמנם דרכי העבודה בכול תפארתך הם מקדם מימי עולם (לפי הנוסח האנגלי חפצו בודאי להגיד, שדרכי העבודה בביהמ"ק, כלומר הקרבנות, שייכים לזמן קדום, שעבר ובטל מן העולם) אולם רגשות הקדושה אשר יעוררו בנו חדשים עמנו תמיד... בארשת שפתינו ובהגיון לבנו נעבד את ה' כעת. אך בהעלותנו על לבנו את אבותינו אשר מאוצרם הדל הקריב איש איש מהם את מיטב קרבנו לה', האכר מיבול אדמתו והרועה ממכלאות צאנו, הלרצון תהיה עבודה של שיח שפתיים ונדבות פה אשר לא במחיר יעלו ולא בעמל כפים... הלא זאת עבודת האל אשר תרצה, התעורר והקדש מהונו לעבודתו, הפך למרי לב נפשנו, הצל אבינו משוע כו' (חיקוי לישעיה א' ונ"ח) ומסיימים בתכנת שבת רצית מנוחתה, ובתפלה לכונן את ארץ ישראל ולשלום עולם. כמה ארוך ומפותל הנוסח הזה! אינו דרש ה פלפולית עם אפקורסות מסותרת אגב עוות דין היסטורית ביסוד הקרבנות, בצירוף תעמולה למתן צדקה ונדבות לעניים, שאין לה שום שייכות לקרבן מוסף. כי מה שאפשר לומר בטעם הקרבנות, אין ספק שעיקר יסודם היה לכפרת עון, ובכל אופן לא היתה בהם כוונת מתן צדקה לעניים. אי אפשר לסרס את ההיסטוריה ואת דברי נביאים וכתובים ולעשותם מדרס לרעיונותינו המודרניים היום. בכלל כל הסגנון הזה הוא סגנון של מאמריסטיקה. הנוסח העתיק הוא הרבה יותר קצר ומצומצם, מועט מחזיק את המרובה, וביחוד — טבעי, והנוסח שלהם אינו נוסח

של תפלה כלל, חוץ מן האחרונה: מאהבתך ומחמתך עלינו תכנת שבת וכו', שאין לה אמנם קשר כלל עם קרבן מוסף שבת. ומכל מקום עלי להגיד, שחוץ מאריכות לשון שבה, תפלה זו היא הטובה ביותר מכל התפלות שחברו, כי כל תפלותיהם שחברו, לבד מן הסגנון המסולף והמפותל והמודרני ביותר וקשה ההבנה על פי רוב, אף להרגילים בלשון הקודש, אין בהן לא טעם ולא ריח של התפלות הקלסיות שלנו. יש להצטער גם כן על זה, שרבות מהן הן תקרובת עבודת ה' הלקוחות מסידור תפילה של בית הכנסת של מנטיפורי (ביהכ"ס של מערב לונדון). שהוא יותר נוצרי מיהודי, כידוע ממאמרו המצוין של אחד העם ז"ל "על שתי הסעיפים" שכתב נגדו. עי' לדוגמא התפלה "אבינו שבשמים" עמ' 236 המועתקה מסידור זה, שכל נוסחה וסגנונה כהמבטא שנהיה "סלחנים לכל" או "על ידי ציריך הלא הוא רוח קדשך" (עמ' 240) הוא מושג נוצרי. ומחמת חבתם לתפלות זרות כדי לקיים מה שנאמר "ובילדי נכרים ישפיקו", הכניסו לפעמים המסדרים עצמם לתוך התפלות שסדרו, ניבים ומבטאים שאינם לפי רוח היהדות ושצורמים לפעמים את אוזן היהודי, כגון בתפלה שסידר קפלן בעצמו (עמ' 458) הוא מסיים: גלות אלהים כבודו לעמים, לפדות מין האדם מים ורמים וחסא, שהוא מושג וסגנון נוצרי ממש!

מה ראו המסדרים הללו להכניס לתוך סידור תפילה שלהם תפלות של גוים וחצי נוצרים? החסרים משרורים ופייטנים אנחנו, שתפלותיהם חוצבות להבות אש דת ורגשות קודש של ישראל סבא, שאנו צריכים לנוע על העצים ולהביא אש מן ההדיוט? כל הגויים לקחו רוב תפלותיהם ממזמורי תהלים ומכל כתיבי הקודש שלנו, ואנחנו חוזרים ומלקטים עצמות מתחת שולחנם! כלום לא תסבך השפלות שבשפלות הוא זה?

נוסף על זה יש לציין כמה סתירות וחוסר עקביות בתיקוניהם עצמם, שהסידור הזה מלא מהם, ונציין כמה מהם לדוגמא. הם מאמינים באלהי הטבע, כפי שאומרים, ומכל מקום השאירו בתפלותיהם ברכת "על הנסים" ו"מי שעשה נסים" וכדומה מבטאים כאלה. איזה נסים יש על פי הטבע? בברכת השכיבנו ניסחו "הפורס עלינו סוכת שלום" והשמיטו "על כל עמו ישראל ועל ירושלים". מילא, השמטת ירושלים למדו מסידורו של גיגר, שנתקבל בכל הסידורים הריפורמיים, והללו שכחו בשעת מעשה שהם מתהדרים בציונותם. אבל טעו במבטא "עלינו" שמשמעו, כפי שמוכיחה ההוספה "ועל כל עמו ישראל" — עלינו ממש, כלומר על המתפללים בכאן, ובכן מתפללים רק על עצמם, אבל איזה איגואיסמוס יש כאן בשביל אלטרואיסטים שכמותם, שבברכת "שים שלום" חשבו לנחוץ להוסיף "לברך את עמך ישראל ואת כל העמים". כיצד התהפכו בערב אחד בתפלה אחת מצד אל צד? ובשבת שובה חזרו בתשובה והניחו שוב את הנוסח המקובל, אנחנו וכל עמך בית ישראל. כיוצא בו לא התביישו הציונים הללו, המתפללים על בנין ארץ ישראל, כאמצעי להתחדשות הרוח היהודי" (עמ' 564) להשמיט תפלה נהדרה כזו, אור חדש על ציון תאיר ונוכה כולנו במהרה לאורו" (עמ' 114).

את הקדושה בשחרית לשבת סידרו אחר ברכת אתה קדוש, ההיפך מנוסחי הסידור שלנו. הם בודאי חשבו על פי הגיונם ש"אתה קדוש" הוא הקדמה ופתיחה להקדושה. ובאמת הדבר להיפך על פי כללי כל הברכות, תחלה שבח ואח"כ ברכה, כפי שמוכיח הלשון "נקדש" לשון עתיד, לפי זה ברכת האל הקדוש הוא ה ס י ו ם להקדושות ולא התחלתן. ואין הגיון לאמר נקדש אחר שכבר אמרו האל הקדוש. השמיטו בתפלה רצה: "והשב את העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל", שהיא תפלה על הקרבנות, אבל הניחו "ותהי לרצון תמיד ע ב ו ד ת ישראל עמך" ואין לשון עבודה נופל על תפלה, אלא על עבודת הקרבנות, שעל שם זה נקראת ברכת רצה ע ב ו ד ה.

הם העמידו בסוף הסידור י"ג בקשות במקום י"ג עקרי הדת, שאינם יכולים עוד לשמש מבחן בזמננו, לפי הסברתם, שעל זה נדבר להלן. אבל בתפלות של קבלת שבת הניחו את השיר "יגדל", הכולל כל י"ג עקרי הדת של הרמב"ם כמות שהם, לרבות "לא יחליף האל ולא ימיר דתו לעולמים", רק החליפו מלה אחת "ישלח לקץ ימין ג א ו ל ת ו" — במקום "משיחנו". ובכך או שמי שכתב זה לא כתב זה, או שבשעת קבלת שבת היו עדיין מאמינים בכל עקרי הדת, אלא כשגמרו את כל תפלותיהם, שלהם ושל מנטיפיורי ושל טאגאר, נעשו כופרים גמורים (סימן טוב שתפלתם נתקבלה...).

חוסר הגיון וסתירות "מינייה וביה" מלא הסידור הזה על כל גדותיו. יש לציין עוד כמה שבושים בחוקי הלשון והתרשלות בסגנון וטעויות בניקוד, שכל הסידור מלא מהם, שאין כאן המקום לפורטם ולא באנו אלא להזכיר על הרשלנות ועל אי-האחריות של מחברי הסידור ושל מתרגמיו שעשו את המלאכה כלאחר יד על רגל אחת. אבל קם להם בדרכה מינייה!

ד.

בהקדמתם אינם מציעים את הספקות והפקפוקים שיש להם בעקרי הדת המקובלים, אלא באו לפסוק ה ל כ ה פ ס ו ק ה ולהניח הנחות ומסקנות חיוביות — זה אלי ואנוהו! הקדמה זו עומדת על שלשה עקרי כפירה: א) על כפירה, ב) באל ח י י ו צ ר ב ר א ש י ת, כ פ י ה א מ ו נ ה המקובלת באומה הישראלית מדור דור; ב) על כפירה בבחירת ישראל; ג) על כפירה באמונת המשיח ובגאולת ישראל. זוהי כל תורתם כולה ואידך — פירושא הוא, זיל גמור.

המחברים משתדלים קודם-כל להסביר את מהות האלהות וצורך התפלה שיכול להתקבל על לב האדם המודרני שאינו מאמין "כאבותינו" במציאות הריאלית הממשית של האלהים לפי המובן הקדום "שויתיה" לנגדי תמיד. האדם המודרני, הם מתפלספים, מאמין בכחות הטבע, והטבע הלא היא מכנית, עורת. ובכך מה

שייך תפלה לכחות טבעיים? לפיכך הם באים להציע את רעיון מציאות האלהות וערך התפלה שיכול לשמש בסיס גם ליהודי מודרני של הזמן הזה.

כל הרצאת הפתיחה הזאת נכתבה בתמימות ילדותית נפלאה הרחוקה מאד מרצינות פילוסופית, כראוי למחקר עמוק כמציאות האלהות. אין לפנינו השאלה אם יש אלהים, ומהי מהות האלהות על פי הבנה פילוסופית ועל פי הבנת היהדות ההיסטורית ומהי מהות התפלה בישראל ובעמים, אלא הם מתלבטים להוכיח איזה אלוה צריכים הם לתת ליהודי המודרני, כלומר לבעלי הבתים שלהם, שאף על פי שאינם מאמינים במציאות האלהות ובתפלה, מכל מקום רוצים הרבנים הללו שהם יבואו לבית הכנסת שלהם להתפלל. ובכן נראה נא איזה אלוה ה מ צ י א ו הרבנים הללו ליהודים המודרניים שלהם.

הם מתחילים בזה, שיש בעולם הנמצאים כחות הטבע, כלומר יש עולם חמרי ממשי, אבל יש גם עולם רוחני, כשם שהאדם הוא מורכב מחומר ורוח. ובכן הם מודים בשניות: עולם החומר כמציאות בפני עצמה ועולם הרוחני כמציאות מיוחדת. אולם תיכף לאחר זה הם משנים את הקונסטרוקציה הזאת ומסבירים שהרוח נמצא בתוך כל הנמצאים בבחינת "ממלא כל עלמין" בחומר עצמו והוא, כלומר היש הרוחני הזה, הוא הוא המציאות האמתית וזו הו א ל ה י ם !

מן הדברים הללו אפשר להבין זהות הטבע עם האלהות, כפי שנאמר הלאה "שאנו צריכים לחיות בשביל המטרה המקשרת אותנו עם חיי האנושיות, עם חיי העולם, עם האלהים" "With the life of the universe, with God" והרי זהו פנטאיזמוס גמור המתבטא במאמר הידוע Deus Sive Natura, והעומד בניגוד גמור למושג אחדות הבורא וליסודי היהדות, המאמינה שהטבע היא יצור האלהות ולא שהטבע היא מציאות האלהות, כי האמונה ב"בראשית ברא אלהים" היא יסוד היסודות של דתנו לפי מבטא הרמב"ם, "שאין בריחתו מן המאמר בקדמות העולם מפני הכתובים כו' אבל אמונת הקדמות, היא סותרת הדת מעיקרה ומכזבת לכל אות בהכרח ומבטלת כל מה שיתחיל בו התורה כו' (מו"ג ח"ב, פכ"ד, ועי' עקרים מ"א, פי"ב).

יתר על כן הקדמה זו מבארת הלאה את הקשר של האדם עם האלהות על ידי התפלה במובן זה שהאדם מתחבר עם רוח האלהים הסובל בקרבו את רוח החיים ואחדותו Communion with the spirit that maintains the unity of life. כל הקונצפציה הזאת היא קרובה להלימוד של הסטואים שהם אבי אבות תורת הנצרות הקדומה, שהאמינה בהזדווגות הטבע והאלהות ושהאדם הוא ניצוץ מחלק האלהי apospasma המנהיגו בכל חייו.

כל ההנחה הזאת עומדת בסתירה גמורה לתורת היהדות, המלמדת שהאדם הוא יציר כפיו של הקב"ה, ואינו שותף עמו במעשי בראשית, וזהו גם עיקר הניגוד שבין היהדות והנצרות, שזו מעמידה את "בן האדם" במדרגת האב קצת למטה ממנו. היהדות מאמינה באל אחד, אל חי (כמבטא הרמב"ם, "ומפני זה הענין נקרא בלשוננו חי העולמים ענינו שהוא חי העולם", ח"ב פס"ט) המשגיח על בריותיו

ושומע תפלה. זוהי אמונת היהדות המסורתית וזו היתה ותהיה משמעות התפלה בכל הדורות, בין לאבות אבותינו ובין ל"מודרניים". אלהי ישראל לא החליף ולא המיר את מהותו למודרניים. המתפלל אינו מתפלל לאל לא יושיע, "להכחות הנפשיים המעוררים בנו את התשוקה לבקש תכלית וטעם בחיים", אלא לאל חי, יוצר בראשית, המנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים ועונה בעת צרה.

את י"ג עקרי הדת המקובלים ביסודי "אני מאמין" מפי נר ישראל הרמב"ם ז"ל הם חושבים שאינם מסוגלים עוד לזמננו ובמקומם העמידו י"ג "בקשות". בפתיחה להבקשות הללו הם מסבירים את שיטתם בזה הלשון: "שבהיות שהתנאים של חיי היהודים נשתנו, המבחן criterion של המסירות ליהדות אי אפשר להיות מקובל מעתה על ידי אמונה, אלא על ידי הבעה של הצורך להעשיר את חיי היהודי על ידי ירושת היהדות. הבעה זו צריכה להתבטא לא בצורת עקרי אמונה אלא בצורת בקשה.

ובכן, אין לדת היהדות אמונה ועקרים כלל. משה רבנו העמידה על תרי"ג מצות, בא דוד והעמידה על אחת עשרה, בא ישעיה והעמידה על שש, בא חבקוק והעמידה על אחת, בא הרמב"ם והעמידה על שלש עשרה, באה חבורת קפלן והעמידה על אפס! אבל מרא דעלמא כולה, כלום אין ליהדות שום אמונה ושום דת כלל? אם כן, גם גוי יכול להסתפח אל החברה להרמת היהדות על ידי הבקשות הללו? ובכלל אם מפני "שתנאי החיים נשתנו" אפשר לנו לוותר על י"ג עקרים המקובלים, הלא אם ילכו וישתנו עוד יותר עד שלא ירגישו עוד צורך גם בהבקשות הללו, הלא אפשר יהיה לנו לצאת מכלל ישראל לגמרי ובשעת הדחק גם להוציא את המסקנה האחרונה, והיא להסתפח לחברה להרמת הנצרות או לאמונת בודה וקונפוציוס וכדומה. כמדומני שאף הקיצוניים שבמתבוללים לא יגיעו למסקנה שכזו! ולא עוד אלא, שאם הם מניחים שהמתפללים מתוך הסיודור הזה, כלומר היהודים השייכים לחברה להרמת היהדות, אין להם שום אמונה ודת, אם כן, למה באים לבית הכנסת? סוף סוף בית הכנסת מקובל כמקום תפלה למאמינים בדת שהיא, ואם יש איזו דת, הלא מוכרח להיות מבחן criterion במה להאמין ובמה לא להאמין, שהרי אי אפשר לעשות את דת ישראל הפקר, שאם כן שוב אין דת כלל. כמדומני שאף לפי שיטתם לזהות את האלהות עם הטבע אפשר לקרוא לזה גם כן אמונה, אמונה באלהות הטבע, והרי הם גם מאמינים בהשארית הנפש, ומתפללים על המתים והרי זוהי שוב אמונה! בודאי אף בעלי הסיודור הזה אינם רוצים לבטל מכל וכל את הסיודור הדתי בישראל, אלא שהם רוצים לומר, שעקריות הדת המקובלת לימים ב"אני מאמין" אינם עוד מבחן בעדנו וזקוקים אנו לעקרים אחרים שעל ידיהם, לפי דעתם, יביע היהודי את הצורך להעשיר את חייו על ידי ירושת היהדות, ולפיכך רצו להביע את עקרי היהדות על ידי הבקשות הללו, כלומר על ידי המאוויים הללו. (הלשון אנו מבקשים אינו מוצלח בעברית, גם בקשה היא אחת מלשונות של תפלה והיה ראוי לתרגם לפי הנוסח האנגלי we want — אנו רוצים). אם כן, הבקשות הללו הן עקרי היהדות

לשיטתם בשביל היהודי המודרני, בין שהוא מאמין בדת ישראל המקובלת ובין שאינו מאמין. הקושיא היא לפי זה למה בחרו דוקא ב"ג הבקשות הללו? כלום משום שרצו לחקות את י"ג עקרי "אני מאמין" של הרמב"ם? בתמיה! בשלמא הרמב"ם העמידם על י"ג, מפני שזה הוא לשיטתו בדיוק מנין עקרי הדת, לא פחות ולא יותר, אבל בקשות ומאויים, הרי אין להם סוף ויכולים להיות פחות או יותר! אלא אם כן נאמר: שבדקו וחשבו בכל "ירושת היהדות" את הצרכים שעל ידיהם יעשר היריהודי את חייו ולא מצאו בדיוק אלא אלו, לא פחות ולא יותר, באופן שהבקשות הללו ממלאות את מקומם של י"ג עקרי האמונה המקובלים מפי הרמב"ם. נראה נא, אם כן, מה הם תוכנם של הבקשות הללו, הראויות "להעשיר את חיי היהודי בזמננו".

אני מוותר על הסגנון העברי הקשה מאד, שריח "תרגום - ל ש ו ן" נודף ממנו, עד שלפעמים אדם מתקשה בהבנת המלים והרעיונות, ונראה מה היהודים המודרניים הללו מ בק ש י ם .

אחדות מהן הן מאויים מוסריים במדה ידועה, אבל אנושיים כלליים, שאין להם שייכות ויחס כלל ל"ירושת היהדות". כגון בקשה ד': אנו מבקשים ללמוד איך להשתמש בשעת הפנאי ליתרון תועלת לגוף ולרוח. מקומה של בקשה כזו נאה ויאה גם בבית ספר לעמלות הגוף או בבאנק ובבית מסחר וכדומה, להזהיר את הפועלים שלא יתעצלו ולא יוציאו זמנם לריק ושעתם לבהלה ושישתמשו בשעת הפנאי לדבר טוב ומועיל לגוף ולרוח. אבל מה מקום לתפלה זו בבית כנסת לתפלה ואיזו שייכות יש לה ל"ירושת היהדות"? כיצא בו בקשה י"א: אנו מבקשים שכל סוגי אגודות יכוונו למגמה רוחנית ולמאמץ מוסרי — היא דרישה כללית כל כך ומובנת מאליה עד שכל חברה או אגודה שואפת אליה מאליה, ומקומה הנאות הוא בכל חברה, אף בקלוב של משחקים בקלפים, ולא עוד אלא, שיש בה ריח של אבק לשון הרע על חברות ואגודות יהודיות, כאלו רובן אין להן מגמה ישרה זו, עד שצריכים להתפלל עליהן בבתי כנסיות.

בקשה ח': שלקחי דתנו יסתברו על ידי חיות נתנות להכנה ושיסוגלו לצרכי חיינו — משמשת ג"כ מאויה כללית לכל הדתות ואינה מורשת היהדות דוקא. ולאמתו של דבר, לקחי הדת הם דברים שברגש ורוכם לא ניתנו להבנת השכל, כמהות האלהות עצמה, שאלת ידיעה ובחירה, השארת הנפש וכיוצא בו רוב יסודי הדת. ומהו המובן "שיסוגלו לצרכי חיינו"? הרי אלו דברים שאין להם שיעור, עד כמה ובאיזו מדה יסוגלו לקחי הדת לצרכי חיינו?

הבקשה השביעית, ש ב י ת ה כ נ ס ת יחזק את לבנו לעבוד את ה' באמת וכו', אין לה שום הגיון בעברית. לשון בית הכנסת בעברית אינו משמש מושג אלהי ואף לא מושג הכולל היקף כל ענפי הדת. בית הכנסת בעברית נרדף לבית תפלה ומשמש פשוט בנין או מקום שבו עובדים את ה', ומה שייך לומר, עליו שהוא יחזק את לבנו לעבוד את ה'? מי יחזק את לבנו? העצים והאבנים? חוץ מזה על פי מושגי היהדות אפשר לעבוד את ה' בכל מקום, גם מחוץ לכותלי

בית הכנסת, ולא עוד אלא כלום התפלה ובית הכנסת כוללים את כל נמוסי היהדות ומנהגי הדת? הלא יש שמירת שבת, חגים ומועדים, תורה ומצוות, צדקה ומעשים טובים שבדואי גם בעלי המבקים הללו מודים בהם! כל נוסח בקשה זו אין לו שום מובן.

בקשה ט': להשתתף בבנין הארץ כאמצעי להתחדשות הרוח היהודי כו' היא אחד-העמיות מהופכת. הללו אינם מודים מפורש בבנין הארץ כתכלית בפני עצמה, אלא כאמצעי להתחדשות הרוח היהודי בגלות (כמובן עפ"י הבנת החברה להרמת היהדות). כיצד ועל ידי מה תבוא התחדשות הרוח היהודי, אינו מוסבר, על ידי ההשתתפות בנדבות או על ידי בנין הארץ כמדינה יהודית בפועל. איזו ציוניות קרה המשתמעת לכמה אפיון, כדי לצאת בה ידי חובת כל הבריות, ציוניים ולא ציוניים. בקשה א': שהיהדות תעזור לנו להתגבר על נסיון, על הרהורי ספק ועל המסתלב, איזו יהדות תעזור לנו? וכלום ההתגברות על נסיון ועל הרהורי ספק אינה דרישת היהדות עצמה? ובכן משתמשים במושג יהדות גם בתור נושא וגם בתור נשוא, והרי זה כאלו היינו מבקשים שהיהדות תעזור לנו להתגברות הדידות. בעלי הסידור חוזרים ומחזירים על המלה "יהדות" "יהדות" מבלי להסביר את טיבה ומהותה.

מה שמעורר תמהון הוא, שבעלי הסידור הזה, שהם רוצים להיות ציוניים וממילא הלא הם צריכים להיות לאומיים במדה ידועה, לא מצאו שום עקרים חשובים בדת ישראל שהם לכל הדעות "ירושת היהדות" ושאר יהודים, שהאמונה אינה משמשת להם עוד "מבחן", והירים בהם ושומרים אותם מאהבה לאומית ומחמת התקשרות לעם ישראל כמילה, עיקר שבת, פסח ומועדים, ותלמוד תורה כנגד כולם, אבל אין לדברים הללו שום זכר בהבקים שלהם.

בכלל כל הבקשות הן כל כך רפרופיות וקלות משקל ועניות בין בתוכנן ובין בצורתן עד שאינן מביעות שום רעיון עמוק, דתי או לאומי. לכל היותר מקומן באיזה עתון, לו היו מסבירים זה כהוגן בדרך ספרותית הגיונית ובהשכל ודעת, אבל לא לסדרן בסידור תפלה המיועד לפי דעתם לאנשים משכילים בעלי מחשבה ודעת, להעשיר על ידי זה את חייהם על פי ירושת היהדות."

ה.

לאחר שהמסדרים נתנו להיהודים המודרניים אלוה ועקרי הדת לפי "רוח הזמן המודרני" הפכו פניהם כלפי המברכים "אתה בחרתנו" והזיכחו, שאין אנו עם הנבחר כלל, וזוהי תמצית התפלספותם.

הם מסבירים את רעיון הבחירה באופן זה: האמונה בבחירת עם ישראל נולדה באומה בשעה שכל העמים סביבותם היו עובדי אלילים והאומה הישראלית היתה היחידה שהכירה את בורא העולם. אמונה זו נתחזקה על ידי טענות הנוצרים והישמעאלים שה' עזב את עמו ישראל, ומשום כך היו צריכים היהודים להחזיק באמונת הבחירה ביתר עז. אולם כעת, כשכל החיים המדיניים והתרבותיים נשתנו:

עלית המדינות הדמוקרטיות, הפרדת הכנסייה הדתית מן המדינה, הכרת היהודים לאזרחים במדה שווה עם כל העמים, וחוסר האמונה בכלל בדברים שלמעלה מן הטבע, כל זה גרם להתמוטטות האמונה בבחירת עם ישראל. ומכל מקום, הם אומרים, אף בלי אמונה זו יכולים אנחנו היהודים להמשיך את קיומנו המוקדש לעבודת ה' לעדות על ישותו, אלא שחייבים אנחנו להכיר, שגם העמים האחרים מוקדשים לתכלית זו עצמה. מטעם זה אי אפשר לנו לומר תפלת «אתה בחרתנו» אלא אנו צריכים להביע את משאלת עם ישראל לעשות את חלקו המיוחד להרמת חיי האנושיות, במדה שעמים אחרים עושים את שלהם, אבל בלי השואה עם אחרים.

כל «הפילוסופיה» ההיסטורית הזאת, כביכול, היא כל כך עניה בדעת יסודי הדת הישראלית ובמקורי כל ספרות ישראל, מן כתבי הקודש עד אחרוני הפילוסופים שלנו, והיא גם מלאה כל כך סתירות ונגודים, עד שממש בושה להגיד שהיא יצאה מפי רבנים המתמרים להיות מורי דת בישראל. התחלתה נאמרה בנוסח הצנוורים הקדמונים, שבכל מקום שנזכר שם עכו"ם, גוי וכדומה כווננו בזה לאומות הקדמוניות, שהיו עובדי אלילים ולא הכירו את בורא העולם, מה שאין כן האומות שבזמננו, את ה' הן יראות ואת אלהי השמים הן עובדות ולכן כולנו אחים אנחנו, בני אל חי וכו' בנוסח הידוע. כל הקונצפציה הזאת נאמרה ברוח הסנהדרין של נפוליון בימי החלומות על האמנציפציה ועל ההכרה את היהודים לאזרחי המדינה ביציאתם מן הגיטו, כאלו בעלי הסיודור הללו היו ישנים שנת מרמוסה כחוגי המעגל שבעים שנה פי שנים והיו כחולמים על דמוקרטיה ועל אהבה ואחווה ורעות של היהודים עם כל העמים ולפיכך עלינו לשבח שיש לנו חלק ונחלה עם כל העמים הנאורים — כעמו של היטלר למשל — שאף הם מוקדשים לתכלית זו עצמה להכרת האלהות ומוסר האנושיות וגם הם עושים את חלקם להרמת האנושיות...

אבל ראשית יש כאן טעות מעיקרא; על חכמי בקורת המקרא, שבשמה ידגלו מחברי הסיודור, לדעת, שלא כל העמים הקדמונים מסביב לארץ ישראל היו עובדי אלילים במובן הגס והפשוט. היו גם במצרים הקדומה אמונות הקרובות לאל יחיד, וכיוצא בו בכבל ופרס וכדומה. אבל אף אם נקבל את המבטא «כי כל אלהי העמים אלילים» כפשוטו וכמשמעו, אין להניח שאמונת הבחירה מיוסדת על זה בלבד, שכל העמים היו עובדי אלילים ועם ישראל לבדו הכיר את בורא העולם, ומכל שכן שאבסורד הוא להניח שאמונה זו נתחזקה בידינו ביתוד על ידי טענות הנוצרים והמושלמים שה' עזב את עמו. רעיון הבחירה הוא רעיון עתיק שבעתיקים בישראל והוא יסוד כל התורה והנבואה «כי בכם בחר ה' להיות לו לעם סגולה מכל העמים», «והייתם לי סגולה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש», ועוד כמה וכמה פסוקים בתורה ונביאים מלאים רעיון זה. ועצם מושג הבחירה אינו מיוסד על זה לבד שעם ישראל הכיר את אל יחיד, אלא על זה שהכיר אל יחיד שלו, שכרת עמו בהר סיני שהוא יהיה אלהיהם והם יהיו עמו, כנאמר: בך בחר ה' אלהיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים

אשר על פני האדמה (דברים ז', ו'; י"ד, ו"ב ועוד כמה פסוקים בתורה ונביאים ובכתובים, כגון תהלים ל"ג, י"ד; ל"ה, ד' ועוד ועי' מבוא ברכות קה"ת) ועיקר הבחירה הוא בשביל הברית והשבועה, כלומר בשביל קבלת התורה והמצוות. כי בכל מקום שנזכר רעיון הבחירה בא זה בקשר עם שמירת המצוות וקדושת עם ישראל להגזר מטומאת עמי האלילים ומתועבותיהם (דברים י"ד ב' ועוד). וזוהי גם כוונת הלשון "אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון" שמחברי הסידור הזה מחקו מנוסח הקידוש שלהם. כל ה ק י ד ו ש הוא כשמו, על שם "וקדשנו במצוותיו", איך שיבינו מושג הבחירה, אם באופן מסטורי או באופן מושכלי, אבל בחירת עם ישראל כעם מובדל ומופרש לעבודת הבורא על פי תורת מוסר מיוחדת ועל פי הכרת עולם ידועה משמשת יסוד ועיקר באמונת ישראל והיא חלק בלתי נפרד מאמונת אל אחד, כי הא בהא תליא, ומי שכופר בזה כופר בזה.

פעם שאלני פרופ. הרמן כהן, תלמידו המובהק של קאנט, כשאנו אומרים בנוסח ההבדלה: המבדיל בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, כלום אנו מכוונים בזה גם לגוי כקאנט? אמרתי לו: כן, אנחנו מכוונים בהבדל זה בין ישראל לכל העמים אפילו לבן עם נכר כקאנט. הוא התרגז ושאל בכעס: הא כיצד? קאנט, אביר החושבים ומורה תורת המוסר! ענית לי: אמת, קאנט הוא קאנט, אבל נצייר לעצמנו שהתלקחה מחלוקת גדולה בשאלה פילוסופית בין קאנט ואחד מחבריו הפילוסופים שלא היו יכולים להתפשר והיה הדבר מגיע לידי עלבון אישי, היכול אתה לצייר לעצמך, שהיו קוראים איש לרעהו למלחמת בינים? אמר לי: הן, הדבר הוא אפשרי. וכלום יכול אתה לצייר, שאלתיו, שהרמב"ם והראב"ד, למשל, היו מחליטים להכריע את מחלוקתם על ידי מלחמת בינים? השיב לי: לא. אמרתי לו: ועל זה אנו אומרים המבדיל בין ישראל לעמים! גם אינשטיין, בשיחתנו האחרונה זה לא כבר אמר לי, שהוא בא סוף סוף לידי הכרה, שיש הבדל עקרי בין "גוי" — כל גוי — ובין כל יהודי שהוא, הבדל המתבטא בדגש ההכרה המוסרית ובמדת הרחמנות וכדומה.

אולם איך שיהיה, אם רעיון הבחירה לפי מושגינו והכרתנו המוסרית והלאומית ניתן להתפרש על פי השכל או לאו, אי אפשר לנו לעקרו מאמונת ישראל ומהכרתנו ההיסטורית, כי אף אם נמחה זכרוננו מכל הסידורים, הוא מלא בכל פרשה בכתבי הקדש, אלא אם כן נגזור גניזה על כל התורה והנביאים והתלמוד ונגיח רק את הסידור של הללו, ולהכריז שזוהי כל התורה כולה! ולא עוד אלא שאף בעלי הסידור הללו עצמם בכל כפירתם בבחירת ישראל אי אפשר היה להם למחוק מכל וכל מסידורם את הרעיון הזה המבצבץ ויוצא מכמה מבטאים וגיבים, במישרין או בעקיפין, כגון אשרי הגוי אשר ה' אלהיו העם ב ח ר לנחלה לו (עמ' 88); לבני ישראל עם קרובו; ובנוסח מעריב: המניח ל ע מ ו ביום שבת קדשו; אהבת עולם בית ישראל ע מ ך אהבת; אוהב ע מ ו ישראל; כי ה' אלהינו ואין זולתו ואנחנו ישראל ע מ ו; כי בם ר צ ה להניח להם, ועוד כמה וכמה

פסוקים החוזרים בכל תפלה וגם בתפלותיהם שחדשו, כגון: עדות כי קודש ישראל לה' (בתפילת מוסף שלהם) המביעים בלי שום היסוס את רעיון הבחירה.

אף בעלי "התעודה" מיסודם של המתקנים הראשונים מודים במדה ידועה ברעיון הבחירה, אלא שהסבירוהו על פי דרכם, שתעודת עם ישראל בגולה היא להפיץ את אמונת אל אחד ומוסר התורה והנביאים בעולם. אבל סוף סוף גם ביסוד תיאולוגיה זו טמון רעיון הבחירה האלהית של עם ישראל, שהרי אי אפשר באופן אחר להסביר את רעיון התעודה שעם ישראל דוקא הוא נושאה, אלא אם כן יש לו התרוממות על אחרים ושהוא נבחר למלא תפקיד קדוש זה. גם בעלי הסיפור הכניסו פה ושם בתפלותיהם את רעיון התעודה, כגון עמ' 238 "שנשמור ונקיים בלב נכון את ה' וד' ה' הנשגבה שהיא מטילה עלינו", וכו'. יתר על כן, האמונה בתעודת ישראל נותנת לפחות התנצלות ידועה לקיומו של עם ישראל בגולה, כעם מפוזר ומפורד בין העמים, בין אם נאמין בזה או לא, אבל הללו האומרים ש"קרבתנו המקום לעבודתו", כשם שקרב עמים אחרים לעבודתם וחי' להודות שיש לעם ישראל ולתורתו איזה יתרון רוח על עמים אחרים, איזו התנצלות היא זו לקיומנו בגולה? והיה כי ישאלונו בנינו מחר לאמר, מה העבודה הזאת לכם? מה לנו ולצרה הזאת, מה קיומנו השפל והנבזה בין הגוים, אם יתרון רוח אין לנו, ראו עמידתנו דלה וריקה ואנחנו כורעים תחת משא עול הגלות, והיינו ללעג ולקלס בגוים, נחשבנו כצאן לטבח יובל, להרוג ולאבד ולמכה ולחרפה" כלום יהיה בנו כח ועוז להשיב להם את סוף הפסוק: "ובכל זאת שמך לא שכחנו" וכלום אין ברכה זו "אשר קרבנו לעבודתו" ברכה על הרעה, כשם שהיא ברכה על הטובה לכל העמים אשר על פני האדמה, אשר קרבם גם הם לעבודתו"?

הם אומרים שכעת "נשתנו הזמנים" ויש גם לנו חלק ונחלה במדה אחת עם משפחות העמים (יישר כח בשביל הודאה זו) וגם לנו "חלק מיוחד" להרמת חיי האנושיות כלעמים אחרים. אבל מהו "חלקנו המיוחד" הזה שמבדילנו מן עמים אחרים, מהי מהותו? דבר זה לא הסבירו לנו, אבל הרי זהו העיקר! אם אין הבדל יסודי בין ישראל לעמים, הבדל "הרוממנו מכל לשון", כל הברכה הזאת "אשר קרבנו לעבודתו" למה היא באה? הלא גם גוי יכול לברך אשר קרבנו לעבודתו, כל אחד בחלקו המיוחד, גוי גוי ואלהיו, אלא אם נאמר שהמשמעות היא אשר קרבנו לעבודתו המיוחדת, אם כן, כלום אין בנוסח ברכה זו המובן: אשר קרבנו — אותנו ולא עמים אחרים? ובכן הלא זהו אותו המובן של "אשר בחר בנו"! ובאמת כך ניסחו קדמונינו בתפילת אהבה רבה: "ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבתנו לשמך הגדול" כו' כי שני הביטויים מכילים מובן אחד. כלומר ובנו בחרת להיות מקורבים לעבודת שמך הגדול, כי בכל מקום שבא מושג הבחירה הוא מוסב על קדושת התורה והמצוות, שעל זו ביחוד באה הבחירה כאמור, ולפיכך אולת ורעיון רוח הוא למחוק בקידוש המבטא "כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים" ולהעמיד במקום זה "כי אותנו קרבת לעבודתך" כי היינו הך, ואין בין זה לזה אלא שינוי מלים ולא שינוי רעיון, ולא עוד אלא שהשאירו בנוסח הקידוש "ורצה בנו" וכלום

אין מובנו: רצה בנו — ולא בעמים אחרים? הלא „אשר קדשנו במצוותיו“ מוכיח על סוף הפסוק רצה בנו, כלומר רצה בנו לקדשנו במצוותיו ולא רצה בהם לקדשם.

הללו מתביישים בהנוסח „אתה בחרתנו“, מפני שלדעתם המבטא הזה מזכיר את ההתגדרות הריקה של כמה מעמי התבל, המתפארים ומתנשאים כל אחד מהם שהוא העם הנבחר מכל העמים. אבל אין בעלי המתקנים הללו רואים את ההבדל החריף של המבטא „אתה בחרתנו“ שלנו מזה של אחרים. הרעיון של „אתה בחרתנו“ שלנו הוא שונה תכלית שינוי מן ההתגדרות של עמים אחרים, המתפארים שהם העם הנבחר מכל העמים, כהגרמנים המתנשאים על הכל ואומרים „שהגרמניות מעל לכל“ וכדומה להם. אצלם היא התפארות בכח האגרוף, השואף ל שלטון ולכבוש העולם, להדביר עמים תחתיהם, ואצלנו הוא התרוממות הרוח ויתרון כח המוסר. תפלת „אתה בחרתנו“ מביעה קדושה „וקדשתנו במצוותיך“ והיא הכרה מוסרית נעלה, הכרה פנימית של עם הנושא בקרבו אידיאל עולמי מוסרי גבוה וחזון לאומי „שיכירו וידעו כל באי עולם כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ“. ובכן אין בזה כלל רעיון של התנשאות והתרוממות על כל העמים, אלא, אדרבא, רעיון השוי ונהאז והאזנה השואף ליום ש„אז אהפך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'“, בבוא יום ה' כשיתקיים חזון הנביאים. הכרה כזו יסודה לא גאוה אלא ענוה, אדרבה, אנחנו משוכנעים שהננו עם הסובל והנרדף „מוכה אלהים ומעונה“ בשביל שנבחרנו להפיץ את שם ה' בעולם.

אלמלי לא זכו ישראל אלא להודיע על אמונת אל אחד בעולם, דים לומר על זה „אתה בחרתנו“ ולהתהדר „שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה“, כי אמונת האחדות היא אבן הפינה של כל מוסר האנושיות, של שוויון ואחווה, שהעולם התרבותי שואף אליו. כי ביסודה של הכרת אל אחד מונח הגרעין של אחדות הבריאה כולה ואחדות האדם, כלומר כל מין האדם הנברא בצלם אלהים. ואין לאחד יתרון על חבירו, שהם כולם בני אל חי, אל אחד בורא שמים וארץ וכל צבאם ורק הכרה זו באה להוציא מרעיון הבל של גזעים שונים, עליונים ותחתונים, וגזע גבוה מעל גבוה, שהרשות נתונה לו, בהיותו עם עליון, לרדות בעמים וגם להחריםם ולאבדם למענו, כהתיאוריה הנאצית הידועה. ועל זה אנו אומרים שלא שם חלקנו כהם. לא אמונת השילוש ולא אמונת השניות מביעה בתוקף את רעיון האחדות האנושית כאמונת אחדות האלוהות. ולמה לנו אם כן להתביש ב„אתה בחרתנו“, תפלה רוממה ונשגבה זו שאבות האומה העמידה כיסוד היהדות ההיסטורית? לא ולא, אין לעם ישראל חלק שזה עם כל העמים, כהנחת בעלי הסידור הללו, אלא יש ויש לנו הרשות והזכות לומר „שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם“ וזוהי תהלתנו ותפארתנו.

מחמת תסביך השפלות ומפני „מה יאמרו הגוים“ מחקו מסידור תפילותיהם כל יחס שבין ישראל לעמים, בין של טובה בין של פורענות, ממש כהצנזורים

הקדמונים עמי הארץ, שבכל מקום שמצאו המלה גוי החליפוה בעכו"ם, שלא יחדו בנו שאנחנו מכוונים כלפי הגויים שבזמננו, עד שהעמידו במקום מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ — עכו"ם אחד בארץ, וכדומה מחכמות אלו. כך השמיטו בסידורם תפלת "אב הרחמים" שהיא תפלה נשגבה והבעת צער במלים חוצבות להבות אש מקריאת כאב האומה לשמים על "קהלות הקודש שמסרו גפשמם על קדושת השם". כלום אין הקדושים הללו ראויים וזכאים שיוכירו את נשמותיהם בכל שבת ושבת בתפילותינו ולהביע את צערנו ומחאתנו, לא פחות מהזכרת נשמות קרובינו? בעלי "הרמת היהדות" נבהלו מן הפסוקים שבתפלת "אב־הרחמים" שבהם נזכרה המלה "נקמה", כמו וינקום נקמת דם עבדיך השפוך ועוד, ונקמה הלא הוא מושג שאינו לפי כבוד היחוס של בעלי התרבות של ימינו, ולפיכך השמיטו בדיוק רב כל מלה "נקמה" הבאה בתפלותינו הלקוחות מכתבי הקודש. אדם צריך להיות קר ככפור, קשה כאבן ויבש כחרס הנשבר ומשולל כל רגש לאומי חי ואף אנושי לבלי הרגיש את חוזק המלים הנשגבות הללו "הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו, מנשרים קלו מאריות גברו לעשות רצון קונם וחפץ צורם". מלים הדוקרות בלבנו ביחוד בזמננו כמחט בבשר החי, מבטאים המזכירים לנו את קדושי וורשא, טרבלינקא ומידיניק וכל מדורי גיהנום ומקומות התופת. לב מי לא יתפלץ ולב מי לא יזעק ביחד עם נשמות הקדושים ההם: "יודע בגיים לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך"? בעלי הסידור חדורים רעיונות נוצריים על "סליחה ומחילה" לפושעים, אבל הלא אותם בעלי "סליחה ומחילה" הם ששפכו דמי נפשות אביונים נקיים, קהלות הקודש הללו שמסרו גפשמם על קדושת השם, והרגו וטרפו באכזריות נקם יונקי שדים, נער וזקן טף ונשים ביום אחד במיתות משונות שאין דוגמתן אף בין חיות טרף, ומפני מה לא נמסור דיננו לשמים? איפה ישמע קולנו אם לא בבתי תפלותינו?

בעלי הסידור בכלל תופסים את מושג ה נ ק מ ה כבלשון ההמון, לרדוף בחמת נקם את רעהו הזומם לעשות לו רעה ולירד לחייו במדה שאינה יודעת גבול. נקמה שפלה כזו היא בודאי מדה רעה, הנובעת משנאה וקנאה, ועל זה נאמר לא תקום ולא תטור. אולם מושג הנקמה הבא לרוב בכה"ק הוא, לשלם לרשע רע כרשעתו והוא נרדף עם מושג דין ומשפט (*), כנאמר לעשות נקמה בגוים... לעשות בהם מ ש פ ט כ ת ו ב וגו' (תהלים קמ"ט, ז). ויגיד עליו רעו "נקם ינקם" (שמות כ"א, כ"א) שמשמעו יקבל עונשו בדיו, וכן פירש אונקלוס — אתדנא אתדן, זראב"ע אומר שם: כי הנקמה על דרכים רבים והכוונה שם עונש מיתה כדיו, וכן כל הורג קין שבעתים יוקם, כלומר יענש שבעתים עי"ש, וברמב"ן, וכן מתרגמים השבעים $\epsilon\alpha\iota\tau\eta\gamma\epsilon\tau\alpha\iota$ וְאֵיךְ הוּלָגְאֵט $\text{criminis reus erit}$ במובן דין ומשפט, כלומר שידנוהו על פי דין. אלהי ישראל נקרא אל נקמות במובן שנאמר מיד אחר זה הנשא ש ו פ ט ה א ר צ השב גמול על גאים (תהלים צ"ד, א'), וכך

(* יפה הסבירו בעל העקרים ו"ל: ולפי שבלשון בני אדם כשהמלך עושה משפט במורדים בו ונותנים המלכות לזולתו יאמר עליו שהוא קנא ונוקם ושהוא בעל חמה כן יאמרו הנביאים על השי"ת כשיעשה דין בעוברי רצונו שהוא אל קנא ונוקם ובעל חמה (מ"ב, פ"ד).

היא משמעות המקרא „כי דם עבדיו יקום“, כלומר שיעשה דין ברשעים. למחול ולסלוח לעושי רשעה הוא עול נורא נגד יושר המדינה ונגד רגש המוסר, כי יסוד הצדק והמשפט דורש לענוש לרשע רע כרשעתו ועל יסוד זה עומד שלום המדינה וכל חברה מתקונה והוא אחד משלשה דברים שעליו העולם קיים, שאם לא יעשו דין ברשעים, יחזור העולם לתהו ובהו. הנה הדבר הראשון שעשו העמים הגדולים לאחר ששברו את גאון היטלר וחבירתו היה למנות בית דין, ואחד מזקני השופטים שבמדינה עומד על גביהם כדי לדון את רשעי העולם ההם ולהענישם כדי רשעתם, שלא ישוּבו לסורם ולמזימותיהם. מדת החטא ועונשו משמשת יסוד לכל הפילוסופיה של ההיסטוריה ועליה עומד כל חזון הנביאים שראו במפלתם של רשעים, כי היה להם בטחון עמוק שסדר העולם מיוסד על הצדק והמשפט וכל המהרסו לא ינקה וסופם של הרשעים פורעי החוק שיבאו על עונשם ויעקרו מן העולם כי אל גמולות ה', שלם ישלם. רעיון זה ממלא את כל הספרות המקראית וגם הוא מובן לכל בעלי הכרה מוסרית משפטית עד שכל ראיות הן למותר. והנה באים „בעלי רחמים“ הללו ומוחקים ב ל י ר ח מ י ם והבנה המלים הקורעות לב כל בעל נפש: „יזכרם אלוה לטובה עם שאר צדיקי עולם וינקום נקמת דם עבדיך השפוך...“ הללו לא בעלי רחמים הם, אלא אכזרים הם, כי שכחו מאמר החכם: כל המרחם על האכזרים סופו שיתאכזר על הרחמנים!

מאותה הפילוסופיה המצומצמת ומחמת רכות לבם העדין, ש פ כ ו ח מ ת ם על „שפוך חמתך“ ומחקהו מסדר האגדה שלהם. זה אלפי שנים שאנחנו אומרים בליל הסדר „שפוך חמתך“ ועדיין לא ניוזק אף גוי אחד על ידי התפלה הזאת ואותם „הגויים אשר לא ידעוך“, ה ס ל ח נ י ם ו ה ר ח מ נ י ם, לא עבר עליהם פסח אחד שלא עשו עלילות דם ופוגרומים על אלפי קהלות קודש. ובכן מוסר של מי גדול יותר? מוסר של הללו האומרים בפייהם „שפוך חמתך“ או של הללו המקיימים „שפוך חמתך“ בפועל. מי צריך להתבייש בהמלים הצודקות הללו, אנחנו או הם? לאחר שנפטרו מרעיון הבחירה, נטפלו לרעיון הגאולה, שהוא תולדה מן הבחירה, שמכיוון שאין בחירה מיוחדת לעם ישראל והוא אינו אלא שותף שיש לו ח ל ק ש ו ה עם כל העמים, כי לכל אחד מהם יש חלק בהרמת האנושיות. ממילא אין גאולה מיוחדת לעם ישראל, שממה נגאל? וממי נגאל? ולמה תבוא הגאולה דוקא לנו? שאם תבוא גאולה, תבוא לכל האנושיות, ולפיכך מחקו בסידורם בכל מקום שנאמר „ומביא גואל“ ושינוהו ל„מביא ג א ו ל ה“, כלומר שאנחנו מחכים לא לגאולת ע ם ישראל מן הגלות, אלא לגאולה אישית פרטית. במובן salvation כהמושג הנוצרי, כך ניסחו בתפלת שמונה עשרה ומביא ג א ו ל ה במקום ומביא ג א ו ל (עמ' 44). ואין צריך לומר שסוברים שאין משיח לישראל ובכן העמידו במקום ישלח לקץ הימין מ ש י ח נ ו — ישלח לקץ הימין גאולתנו (עמ' 68) וכדומה. דבר זה אמנם ירשו מן הסידור הריפורמי, אבל אם מיסדי הכנסייה הריפורמית כפרו בגאולת עם ישראל ובביאת המשיח, הרי הם הלכו לשיטתם, שלא האמינו בלאומיות ישראל ובשיבת ציון והתנגדו בפועל להתנועה

הציונית, אבל קפלן ובני לויתו הרי הם מתגנדרים בציוניותם והכניסו ב"מי שברך" וכל מי שעוסקים... ובכנין ארץ ישראל באמונה. אם כן הם סותרים את עצמם, מצד אחד הם מאמינים בציוניות ומצד שני הם כופרים בה ומודים בהתעודה, שהיא ביסודה גלותית וסתירה לשאיפת שיבת ציון. מה היא אם כן הציוניות שלהם?

אמונת המשיח אינה אמונה דתית בלבד, היא אחד מן העקרims הלאומיים שעליו עם ישראל חי וקים זה אלפים שנה ובלעדיו לא היינו מתקיימים בגולה. אם יקרו אמונה זו מלבנו, אין טעם לחיינו כשם שאין טעם למותנו. ואם תאמר, ביאת המשיח הלא הוא דבר שלמעלה מן הטבע, והללו הלא אינם מאמינים בנסים — אבל כידוע גם רבים מחכמי ישראל הוותיקים והרמב"ם בראשם האמינו במשיח טבעי, שאינו מחויב לעשות אותות ומופתים שעולם כמנהגו יהיה נוהג בימות המשיח, אלא שיקום גבור שיגאלנו משעבוד מלכויות ויעמיד משפטי ישראל על תלם, כלומר יקים מלכות ישראל על פי המושג הציוני שלנו. הרמב"ם מביא ראיה לשיטתו מר"ע שהאמין כבר כוכבא שהוא משיח ובר כוכבא הלא היה גבור מנצח פשוט שרצה להחזיר מלכות ישראל ותקומתו המדינית. אם ציונים אמתיים הם בעלי "הסידור" הזה — מדוע אי אפשר להם להאמין במשיח מדיני טבעי כזה? אדרבה משיח טבעי, גואל מדיני פשוט מתקבל על הדעת ועל זאת יכול להתפלל כל איש יהודי משכיל שאינו מאמין בנסים ובדברים שלמעלה מן הטבע, אבל גאולה אישית עולמית הרי זהו דבר שלמעלה מן הטבע ורק בעלי הזיה המאמינים בנסים יכולים להאמין בזה ועצם ציורה אין לו תפיסה בשכל. יוצא שבעלי "הסידור"

הזה מתוך כפירתם בגואל טבעי לאומי באו לידי אמונה בגאולה נסית!

כללו של דבר, הם מתהפכים ממתבוללים ללאומיים, מציוניים למתנגדי ציוניות, ממאמינים לכופרים, מחפשיים — למבקשי אלהים, מגששים באפלה ואינם יודעים באיזו דרך הם מהלכים. עליהם ועל כיוצא בהם יפה אמרו חז"ל: האומר מודים מודים — משתקין אותו.

סוף דבר "סידור" זה לא סידור תפילה של עם ישראל הוא, אלא "סידור של

תועים ומתעים".

